Ծաղկունիք, կամ Վարաժնունիք գաւառները, և անոնց արևմտեան հիւսիսային կողմը Աշոցք: Ասոնք կը համարուին Այրարատ արքունական նահանգի սեփական գաւառներն կամ վիճակներն: Իսկ Շիրակ՝ որ ի Հայկազանց հաստատուած և արքունի սեփականութիւն էր՝ Մեծին Տրդատայ ժամանակէն, օտար Կամսարականաց տոհմին ժառանգութիւն տրուեցաւ, ինչպէս նաև Երասխաձոր, որ այն տոհմի նահապետին անուամբ կոչուեցաւ Արշարունիք: Ասոնց նման արքունի սեփականութիւն և մասն Այրարատայ կը թուի լինել և Ճակատք, որ կը գտնուի գրեթէ նահանգին կեդրոնը, և առանձին գաւառ ըլլալու ժամանակն չի գիտցուիր: Նոյնպէս և Կոգովիտ՝ Մասեաց հարաւային արևմտակողմը, սեփական էր երբեմն արքունեաց, և տրուեցաւ ի ժառանգութիւն կրտսեր արքայորդւոց: — Ասոնցմէ դուրս կը մնան երկու Եփրատական գաւառներն՝ Ծաղկոտն և Բագրևանդ, որ յայտնապէս օտար են բուն Այրարատեան հին նահանգէն, նոյնպէս և արևմտեան գաւառներն, Վանանդ՝ որ երբեմն Անփայտ Բասեան կոչուած է, և յետոյ Վոնդ բուլղարի մը անուամբ այսպէս: Բասեանք՝ շատ ընդարձակ լինելուն համար երկուքի բաժնուած, որուն հարաւակողմը՝ հաւանօրէն իւր հին մասերն՝ Աբեղեանք, Գաբեղեանք և Հաւնունիք, որոնք Վաղարշակէն պարգև տրուեցան, քանի մը ազատաց և պաշտօնէից և համարուեցան առանձին գաւառներ: — Այրարատայ վրայ գրուած կան բազմաթիւ հին և նոր գրուածքներ, թէ՛ աշխարհագրական և թէ պատմական տեղեկութիւններով լի, բայց ամէնէն աւելի ընդարձակն և նորն է Մեծ. Հ. Ղևոնդ Ալիշանի մեծահատոր և հմտալից տեղագրութիւնն, յորում բովանդակուած կը գտնենք ամենայն ազգային և օտար աղբիւներ, հանդերձ մեծագիր աշխարհագրական քարտիսիւ. տպ. Վենետիկ — Ս. Ղազար 1890, էջ 590:

Հ. ՍՈՒՔԻԱՍ ԷՓՐԻԿԵԱՆ

Շարայարելի

ԱՍՈՐԱԿԱՆ և ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՉԱՓՈՒԹԻՒՆ

(Շար. տես յէջ 345)

ՆԱԽԸՆԹԱՑ ամսոյ թերթին մէջ խոստացած՝ քանի մի Սաղմոսաց վերածմունքն հայկական չափերու՝ ահա այժմ կը կատարեմ:

ՍԱՂՄՈՍ Բ.

3·3·3 Ընդէ՞ր խռովեցան հեթանոսք
3·3·3 (Եւ) ժողովուրդք խորհեցան ի նանրս:
5·5 Յանդիման եղեն թագաւորք երկրի,
3·4·4 Եւ իշխանք ժողովեցան ի միասին
5·5 Վասն Տեառն և վասն օծելոյ նորա:
3·3·3 Խզեսցուք զկապանս նոցա,
4·(2)·4 Եւ ընկեսցուք (ի մէնջ) զլուծ նոցա:
5·5 Բնակեալն յերկինս՝ ծիծաղեսցի
(զնոքօք,
5·5 Եւ Տէր զնոսա արհամարհեսցէ:
1·4·4·3 Յայնժամ՝ խօսեսցի 'նդ նոսա բար-
(կութեամբ իւրով,
4·3·4·3 Եւ սրտմտութեամբ իւրով՝ խռո-
(վեցուսցէ զնոսա:
3·3·3 Ես կացի թագաւոր ի նմանէ
3·3 Ի վերայ Սիոնի
4·4·4·3 Լերին սրբոյ նորա՝ պատմել ինձ
(զհրամանս Տեառն:
3·3·3 Տէր ասաց ցիս որդի իմ ես դու,
3·3 Ես այսօր ծնայ զքեզ.
2·4·4 Խնդրեա՛ յինէն և տաց քեզ զհե-
(թանոս
5·5 Ի ժառանգութիւն, և իշխանութիւն
4·3 Քեզ զամենայն ծագս երկրի:
3·3·4·3 Հովուեսցես զնոսա գաւազանաւ
(երկաթեաւ,
3·3·3·3 Որպէս զանօթ բրտի փշրեսցես զն-
(նոսա:
5·5 Եւ արդ, թագաւորք, զգաստ ի միտ
(առէք,
4·4 Խրատեցարուք ամենեքեան
5 Ոյք դատիք զերկիր:
4·5 Ծառայեցէք Տեառն երկիւղիւ,
5·5 (Եւ) Ցնծացէք առաջի նորա դո-
(ղութեամբ.
4·3·4·4 Ընկալարուք զխրատ նորա զի մի՛
(բարկասցի Տէր,
5·5·5 Եւ կորնչիցիք ի ճանապարհացն
(արդարութեան,

digitised by A.R.A.R.@

5·5·5 Ի ժամանակի՝ որպէս բորբոք (հուր)ի
(բարկութիւն նորա.
3·4·4·3 Երանի՛ ամենեցուն՝ որք յուսացեալ
(են ի Տէր:

ՍԱՂՄՈՍ Գ.

2·4·3 Տէ՛ր, զի՞ բազում եղեն նեղիչք իմ,
4·4 Բազումք յարեան ի վերայ իմ.
5·5 Բազումք ասէին խոկ զանձնէ իմմէ
5·5 Թէ չիք փրկութիւն սորա առ Աս-
(տուած (իւր).
2·4·3 Այլ դու, Տէր, օգնական իմ, փառք
(իմ
5·5 Եւ բարձրացուցիչ ես գլխոյ իմոյ:
2·4·3 Ձայնի՛ւ իմով (ես) առ Տէ՛ր կարդացի,
2·4·4 Լուա՛ւ ինձ ի լեռնէ՛ սրբոյ իւրմէ.
4·3·4 Ես ննջեցի և ի քո՛ւն եղէ. զարթեայ,
4·4 Եւ Տէր ընդունելի իմ է.
3·4·4 Ոչ երկեայց ես ի բիւրուց զօրաց նոցա,
5·5·5 Ովք շուրջանակի պատեալ պաշա-
րեալ և պահէին զիս:
2·4·4 Արի՛ Տէր, և փրկեա՛ զիս, Աս-
(տուած իմ.
4·4·3 Զի դու հարիր զամենեսեան՝ որք էին
5·5 ’Դ իս թշնամութեամբ ի տարա-
(պարտուց.
4·4·3 Եւ զատամունս մեղաւորաց փշրես-
(ցես.
5·5·5 Տեառն է փրկութիւն ի (վերայ) ժո-
(ղովրդեան քոյ՝ օրհնութիւն քո.

ՍԱՂՄՈՍ Դ.

2·4·4·3 Ի Տէր յուսացայ. ո՞րպէս ասիցէք
(ցանձըն իմ,
5·5 Փոխեաց ի լերինս որպէս ճնճղուկ.
3·3·3·3 Զի ահա մեղաւորք լարեցին զաղե-
(ղունս (իւրեանց),
5·5·5 Պատրաստ արարին ըզնետս ի կա-
(պարճս՝ ծըգել ընդ խաւար
3·3·3 Այնոցիկ՝ որք ուղիղ են սըրտիւք.
3·3·4 Զի զոր դուն շինեցեր՝ աւերեցին.
3·4 Իսկ արդարըն զի՞ արար.
4·3 Տէր ի տաճար սուրբ իւրում,
3·4 Տէր յերկինս՝ յաթոռ իւրում.
3·3·3 Աչք նորա ի տընանկըս հային,
4·4·4 Արտեւանունք նորա քըննեն զորդիս
(մարդկան:
5·5 (Տէր) Քըննէ զարդարն և զամպա-
(րըշտն.
4·4 Որ սիրէ զմեղս՝ ատեայ զանձն իւր.
3·3 Տեղասցէ ի վերայ
4·4·3 Մեղաւորաց՝ որոգայթ, հուր և ծը-
(ծումբ.
5·5 Այս մըրրիկ բաժին բաժակի նոցա:
2·4·4 Արդար է Տէր, սիրէ զարդարութիւն.
3·3·4 Զուղղութիւն տեսանեն երեսք նորա.

ՍԱՂՄՈՍ ԺԴ.

4·4 Տէ՛ր, ո՞վ կացցէ ի խորանի (քում)
5·5 Կամ ո՞վ բնակեսցէ ի լեառըն սուրբ քո:
4·4·4·4 Որ գնայ ’մբիծ, զարդարութիւն գոր-
(ծէ, խօսի զճըշմարտութիւն
5 Ի սըրտի իւրում.
2·4·4 Որ ոչ նենգաւորեաց լեզուաւ իւրով,
5·5 Եւ չար ընկերի իւրում ոչ արար.
3·3·3 Նախատինըս նա ոչ առնուցու.
5 Ի մերձաւորաց.
5·5·5 Այլ արհամարհեալ խոկ է առաջի
(նորա չարագործ.
5·5 Զերկիւղածըս Տեառն փառաւոր առնէ
5·5 Երդնու ընկերի իւրում, (և) ոչ ստէ.
2·4·3 Զարծաթ իւր ի վարձու ոչ տայ նա,
3·3·3·3 Եւ կաշառ ի վերայ իրաւանց ոչ առնու.
2·4·4·3 Որ զայս արասցէ՝ (նա) մի՛ սասա-
(նեսցի յաւիտեան:

ՍԱՂՄՈՍ ԻԶ.

3·3·3·3 Տէր լոյս իմ և կեանք իմ, յումէ՞
(ես երկեայց.
4·4·4·3 Տէր ապաւէն կենաց իմոց, և ես
(յումէ՞ դողացայց:
4·4 Ի մերձենալ առ իս չարաց
5 Ուտել զմարմին իմ.
3·4·4·3 Նեղիչք իմ և թշնամիք իմ (նոքա)
(տկարացան և անկան.
5 Թէ պատրաստեսցի
3·4 Ի վերայ իմ պատերազմ,
5·5 Ոչ երկիցէ սիրտ իմ, թէ յարիցէ
4·4 Ի վերայ իմ ճակատամարտ.
5·5 Սակայն և այսուիկ ի (քեզ) Տէր
(յուսացայ.
5·5 Ըզմի խնդրեցի ի Տեառնէ, և զա՛յն
5·5 Աղաչեմ՝ բնակել ինձ ի տան Տեառն
5·5 Զամենայն աւուրըս կենաց իմոց.
5·5 Տեսանել ինձ Տեառն ըզվայելչութիւն
3·4·3 Եւ հրաման տալ ի տաճարի նորա:
2·4·4·3 Ծածկեաց ի խորանի իւրում յա-
(ւուր չարի զիս
4·4·3 Դ’ յարկաւ արար զիս ի ծածկոյթ
(խորանի (իւրում).
4·4 Ի վիմէ բարձր արարեր զիս
4·4·4·3 Եւ այժըմ բարձր արա զգլո՛ւխ իմ
(ի վերա՛յ թշնամեաց (իմոց).
3·4 Շուրջ եղէց և մատուցից
4·4·3 Ի խորանի (նորա) անդ պատարագս
(օրհնութեան.
3·3·4 Օրհնեցից և սաղմոս ասացից Տեառն:
4·4·3 Լո՛ւր, Տէր, ձայնի իմում, առ քեզ
(կարդացի.
3·4 Ողորմեա ինձ և լուր ինձ
2·3·4·3 Զի քե՛զ ասաց սիրտ իմ, (և) խըն-
(դրեցին երեսք իմ

digitised by A.R.A.R.@

2·3·3 Զերե՛սքս քո, Տէր, խնդրեցին։
5.5 Մի՛ դարձուցաներ զերեսս քո յինէն,
4·3·4·3 (Եւ) Մի՛ խոտորիր բարկութեամբ ի
(ծառայէ քումմէ, Տէր։
3·3 Օգնական իմ լեր, Տէր,
5·5·5 Եւ մի՛ անարգեր զիս և մի՛ թողուր,
(Աստուած փրկիչ իմ։
4·3·4·3 Հայր իմ և մայր իմ թողին զիս, և
(Տէր զիս ընկալաւ.
3·3 Օրէնքդ ցո՛ւր արա զիս, Տէր.
5·5 Ի ճանապարհի քում առաջնորդեա
4.4 Ինձ ի շտիղղս քո ուղղոյ։
5·5·5 Վասնզի թշնամեաց իմոց մի՛ մատ-
(ներ զիս ի ձեռս նեղչաց (իմոց)։
5·5 Յարեան ի վերայ իմ վրկչաք մեղաց,
5·5 Եւ սրտեցին ինձ յանօրէնութեան
(իւրեանց)։
4·3 Հաւատացի տեսանել
4·4·3 Ըզբարութիւն Տեառնըն յերկիրս կեն-
(դանեաց.
3·5 Համբե՛ր Տեառն և քաջալերեաց.
4·5 Զօրացի սի՛րտ քո և համբեր Տեառն։

ՍԱՂՄՈՍ ՃԻԲ.

3·3·3 Առ քեզ, Տէր, համբարձի զաչըս իմ
4·4 Որ բընակեալդ ես ի յերկինս.
3·5·5 Որպէս աչք ծառայից ի ձեռըս տե-
(րանց իւրեանց,
3·5·5 Որպէս աչք աղախնոյ ի ձեռըս տիկ-
(նոջ իւրոյ,
4·4·3 Այնպէս են աչք մեր առ քեզ, Տէ՛ր,
(Աստուած մեր.
2·4·4 Մինչեւ ողորմեսցես ի վերայ մեր։
5·5 Ողորմեաց մեզ, Տէր, ողորմեաց դոս
(մեզ,
5·3 Զի բազում լցաք արհամարհանօք.
5·5·5 Եւ լցս առաւել յոյժ լցան անձինք
(մեր նախատանօք՝
5 5·5 Որ նախատէին զմեզ, (և) արհա-
(մարհանօք ամբարտաւանից։

ՍԱՂՄՈՍ ՃԼԶ.

3·4·4·3 Առ զեւոս, ահ, բարեբերեալս անդ
(ընդսուէաք և լայաք,
5·5 Որպէս յիշեցաք մեք անդ ըզՍիովն.
5·5·5 Եւ ի մէջ ուռեաց նոցա կախեցաք
(զկտակարանսս մեր։
5·5·5 Անդ հարցանէին զերիչք մեր ըզբանս
(օրհնութեան երգոց,
3·4·4 Գերեվարք մեր ըստիպէին զմեզ և
(ասէին.
4·4·3 Օրհնեցէք մեզ յօրհնութենէն Սիովնի։
3·3·3 Իսկ զիա՞րդ օրհնեսցուք զօրհնութիւնս
5 Տեառն յերկիր օտար։
5·5 Եթէ մոռացայց զքեզ, Երուսաղէմ,
3·3 Մոռացի զիս աջ իմ.
5·5·5 Ընդեսցի լեզու իմ ի քիմս (իմ), թէ
(ոչ յիշեցից ըզքեզ.
3·3 Թէ ոչ նախ նուագեցից
5·5 Զքեզ, Երուսաղէմ, սկիզբն ուրա-
(խութեան (իմոյ)։
5·5·5 Յիշեա, Տէր, զորդիսն Եդովմայ՝ յա-
(ւուրն Երուսաղեմի.
4 Ոյք ասէին.
3·3·4·3 Քակեցէք, քակեցէ՛ք, մինչեւ ի
(հիմն հասուցէք։
3·4·4 Դուստրը դոս բաբելացւոց թշուա-
(ռական.
3·3 Երանի՛ որ հատոյց
4·4·3 Ըզհատուցումն՝ զոր դու մեզ հա-
(տուցեր.
3·3 Երանի՛ որ կալաւ
3·4·3 Ըզմանկո՛ւնքս քո, եհար ըզքարի։

ՍԱՂՄՈՍ ՃԽԹ

3·3 Ի խորոց կարդացի
5·5 Առ քեզ, Տէր խա, Տէր, լուր ձայնի
(իմում.
5·5·5 Եղիցին ականջք քո լսել ըզձայն
(աղօթից իմոց։
5·5 Զանօրէնութիւնս իմ թէ քննես, Տէր,
5·5 Տէր իսկ ո՞ կարէ կալ առաջի քո.
3·4 Զի ի քէն է քաւութիւն։
3·4·4·4 Վասն անուան քո համբերի, Տէր,
(համբեր անձն իմ բանի քում,
4·3 Յուսացաւ անձն իմ ի Տէր։
3·4 Ի պահէ առաւօտու
3·3 Մինչեւ յերեկոյ,
3·4 Ի պահէ առաւօտու
3·3 Յուսացաւ Իսրայէլ (ի Տէր)։
3·4 Ի Տեառն ՝ է ողորմութիւն,
3·3·3 Եւ բազում ի նմանէ՝ է փրկութիւն.
3·3·3·3 (Եւ) Նա փրկէսցէ զիսրայէլ յամենայն
(նեղութեանց (նորա)։

ՎԵՐՋԻՆ. ԱՐՏԱՔՈՅ ՍԱՂՄՈՍԱՑ

3·3·4·3 Փոքր էի ես յեղբարս իմ, և կրտսեր
(ի տան հօր (իմոյ)։
4·4·3 Արածէի ես ըզխաշնիս հօր իմոյ։
2·4·4 Զեռք իմ արարին սաղմոսարան,
3·4 Եւ մատունք իմ կազմեցին
5 Գործի օրհնութեան։
3·4·3 Իսկ արդ, ո՞ պատմեսցէ զայս Տեառն
(իսում.
3·4·4·3 Ինքն Տէր ամենայնի լրփցէ զայս
(ամենայն։
4·3·4·4 Որ առաքեաց ըզհրեշտակ իւր և ամ-
(բարձ զիս ի հօտէ
5 Խաշանց հօր իմոյ,
5·5 Եւ օծ զիս յօծումնն իւրոյ։

digitised by A.R.A.R.@

2·4·4 Եղբարք իմ գեղեցիկք և մեծամեծք
2·4·3 Եւ ոչ հանեցաւ Տէր ընդ նոսա:
3·3·3 Ելի ես ընդ առաջ այլազգւոյն
4·4 Եւ նզովեցի զկուռս նորա.
4·3 Հանի զսուսերն ի նմանէ,
3·3 Եւ հատի զգլուխ նորին
3·3 Եւ բարձի զնախատինս
3·4 Յորդւոցն Իսրայելի:

Այսօրինակ խառն տողերով յօրինուած են նաև Եղիշէ և Դատաւորաց գրքերուն մէջ գտնուած օրհնութիւնքն Իսրայելացւոց և Բարակայ և Դեբովրայ և այլոց վերաբերեալ երգերը. թէ՛ այս վերջիններուս և թէ վերը մէջ բերուած սաղմոսներու և Մնացածներուն ոտանաւորները՝ անփոփոխ կերպով շարագրութեան՝ վերածուած են և կամ կրնան վերածուիլ զանազան չափով տողերու, իրենց բնական առոգանութեան օրէնքին հետևելով. և եթէ հարկ եղած է վերոյգրելոց մէջ սակաւ ուրեք և. մը կամ աննշան դերանուն մը աւելցընելու կամ պակսեցընելու, զայն ալ շարագրութեան կարգին մէջ նշանակեր եմ, պակսեցուցածներս փակագծի մէջ ամփոփելով, իսկ աւելցուցածներս նօտրագիր դրօշմելով. երկու կամ երեք տեղ ալ դերանուան կամ մասնըկան մի հետևառաջութիւն գործեր եմ, և ոչ այլ ինչ. փոփոխութիւնք՝ որ շատ տեղ կ'արդարացուին նոյն իսկ Սաղմոսաց ձեռագիրներու կամ ընթերցուածոց բազմաթիւ տարբերութիւններէն:

Յօգուածս կնքեմ խորհրդածութեամբ մը: Այսքան և բազմաթիւ համանման օրինակներէ հաստատուած իրողութիւն մի՝ անուրանալի է որ չի կրնար դիպուածական ներդաշնակ շարագրութեան մի արդիւնք լինել, և հարկ է խոստովանիլ որ մեր շարականաց մէջ խառն տողերով ի գործ դրուած տաղաչափութեան արուեստին կը հանդիպինք նաև Սուրբ Գրոց երգոց կամ օրհնութեանց թարգմանութեան մէջ, և եթէ ոչ ծայրէ ի ծայր՝ բայց շատ ու շատ տեղեր Սողոմոնի և Յոբայ գրոց և մանաւանդ Դաւթի Սաղմոսաց մէջ:

Սակայն մինչև հիմա հաստատածներուս ընդառաջ կ'ելլէ ոչ թեթև դժուարութիւն մի. այսինքն է, հայկական այս տեսակ խառն տողերով և չափերով յօրինուած կ'երևին կամ են նաև Խորենացիէն մեզի աւանդ Մնացած Գողթան երգերու պատառիկները, որք՝ ինչպէս ծանօթ են՝ հետևեալներն են.

Ա.

4·3 Երկնէր երկին և երկիր.
4·3 Երկնէր և ծիրանի ծով.
4·4·3 Երկն ի ծովուն ունէր զկարմրիկ ե-
(ղեգնիկն.
4·4 'Ի եղեգան փող՝ ծուխ ելանէր.
4·4 'Ի եղեգան փող՝ բոց ելանէր.
4·4·4·3 Եւ ի բոցոյն պատանեկիկ վազէր.
(Նա հուր հեր ունէր.
4·4 Ապա թէ բոց ունէր մօրուս,
4·4 Ի ' աչկունքն էին արեգակունք:

Բ.

2·4·3 Հեծաւ արի արքայն Արտաշէս
2·4 Ի սեաւըն գեղեցիկ.
3·3 Եւ հանեալ զոսկէօղ
5 Շիկափոկ պարանն,
3·4 Եւ անցեալ որպէս զարծուի
5 Սրաթեւ ընդ գետն,
3·3 Եւ ձգեալ զոսկէօղ
5 Շիկափոկ պարանն,
4·4·3 Ընկէց ի մէջք օրիորդին Ալանաց.
2·3·4·4 Եւ շատ ցաւեցոյց զմէջք փափուկ
(օրիորդին,
5·5 Արագ հասուցեալ ի բանակըն իւր:

Գ.

5·5·5 Տեղ ոսկի տեղայր ի փեսայութեանըն
(Արտաշիսի,
2·3·4·3 Տեղայր մարգարիտ ի հարսնութեան
(Սաթինկանն:

Դ.

5·5 Տենչայ Սաթինիկ տիկինըն տենչանս.
5·5 Զարտախոյր խաւարտ և զտից հա-
(ւարծի
3·4 Ի բարձիցն Արգաւանայ:

Ե.

3·3·3 Ո՛ տայր ինձ ըզծուխ ծխանի,
4·4 Եւ զառաւօտն Նաւասարդի,
4·4·3 Զվազելն եղանց և ըզվազելն եղջե-
(րուաց.
4·4·4 Մեք փող հարուաք և թըմբըկի հար-
(կանէաք:

Զ.

4 Մինչ դու գնացեր
3·3·3 Եւ զերկիրս ամենայն 'դ քեզ տարար,
5·2·5 Նա աւերակացըս ո՞րպէս թագաւորեմ:

digitised by A.R.A.R.@

Է

4·4·3 Դու յորս հեծցիս յԱզատ ի վեր ի (Մասիս,
4·3·4·3 Ըզքեզ կալցին քաջք, տարցին յԱ֊զատ ի վեր ի Մասիս․
3·3·3 Անդ կացցես և ըզլոյս մի՛ տեսցես:

Ը

4·4 Հատուած գնացեալ Վաղրգէս մա֊(նուկն
3·3 Ի Տունաց գաւառէն
5 Ըզքաջաց գետով,
4·4 Եկեալ նըստեալ ըզՏըրէշ բլրով
3·3 ՋԱրտիմէդ քաղաքաւ
5 Ըզքաջաց գետով,
4·4·3 Կըռել կոփել զդուռն Երուանդայ ար֊(քայի:

Մի և նոյն արուեստն է՝ ինչ որ տեսանք շարականաց, տաղմոսաց և այլ տաղաչափական գրուածոց մէջ․ դժուարութիւնը ժամանակագրութեան կը վերաբերի: Համարելով որ Խորենացւոյն այս յիշածները բառացի կերպով նոյն լինին հին գողթան թուելեաց կամ վիպասանական երգոց հետ, ինչպէս կարելի է հայկական տաղաչափութեան արուեստը՝ Քրիստոսէ հինգ կամ վեց դար առաջ ստեղծուած և գործադրուած չհամարել, որով հայ ազգին բնիկ կամ հնադարեան ազգերէ առնուած չհամարել: — Այս դժուարութեան լուծումը՝ եթէ կարենամ՝ ուրիշ յօդուածով մէջ կը բերեմ, իսկ եթէ ոչ՝ հմտագոյն բանագիտաց ճարտարութենէն կ'ակնկալեմ:

Հ. Ա. ՏԻՐՈՅԵԱՆ

ԾԱՂԻԿ. Օրաթերթ ազգային, քաղաքական, տնտեսական, գրական, գիտական. — Խմբագրապետ Դ. Բոլատ: Արտասահմանի համար տարեկան գինը 23 ֆր.:

Հասցէ՝ Rédaction du Journal "DZAGHIK" (Galata, Pérchémbé - Bazar Hamdi-Pacha Han)

CONSTANTINOPLE

ԱՆԻ, ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

Պատմական և հնագիտական հետազօտութիւն

ԳՐԵՑ Ն. ՄԱՌԻ

(Շար. տես էջ 73)

Գ.

Այսպէս ուրեմն Անին սկսում է դեր խաղալ Բագրատունեաց թագաւորութեան մէջ։ Այս իշխանական ցեղի (որ տուեց Հայաստանին մի հարստութիւն dynastie) հին պատմութիւնը մեզ քիչ է վերաբերում։ Ցեղը չէ նաև ընդարձակ կերպով նկարագրել, թէ ինչպէս Բագրատունիք պատերազմների մէջ կարողացան ցոյց տալ իրանց զինուոր, համարձակ և ուժեղ, իսկ խաղաղութեան ժամանակ՝ իմաստուն, գործունեայ և ազդու, ինչպէս խոյս տալով շարունակ ընդհարումներ ունենալուց մահմետական էմիրների հետ՝ նոքա ձեռք բերեցին Հայ կամսարական իշխաններից Ախուրեանի յետևում գտնուած նոցա ցեղական իշխանութիւնները․ ինչպէս զգալով իրանց անխոցելի այս նահանգի մէջ, նոքա կարողացան օգուտ քաղել Արաբացոց և Բիւզանդացոց մէջ ունեցած իրանց չեզոքութեամբ․ ինչպէս խալիֆաները և կայսրները աշխատում էին անընդհատաբար ճոխացնել նրանց՝ իրանց շնորհներով․ ինչպէս երբեմն յաջող արշաւանքով, երբեմն վրաց թագաւորների և հայ իշխանների հետ ցեղական դաշինքների կապակցութեամբ՝ նոցա յաջողւում էր ստեղծել ամբողջ երկրի համար մի օգտակար modus vivendi, և այսպիսով ստեղծել մի քաղաքական ույժ, որ պատկառելի էր նաև մեծ զօրութեանց առաջ։ Բաւական է մեզ գիտենալ, որ իններորդ դարում Բագրատունիք արդէն անուանւում էին թագաւորներ, և եթէ այդ թագաւորական իշխանութիւնը չկարողացաւ բոլ֊

digitised by A.R.A.R.@